

Andrzej Kotecki

Warszawa

ORCID: 0000-0003-1145-5441

Dialog muzealników z historią

Zmiana ustrojowa, jaka nastąpiła na przełomie lat 80. i 90. XX wieku spowodowała przebudowę całego życia państwowego i społecznego. Jedną z ważniejszych zmian, z punktu widzenia działalności administracji państwowej, stała się reforma przeprowadzona w 1998 roku, która przywróciła niemal identyczną jak przed reformą z czasów PRL-u liczbę 16 województw. Do roku 1975 województw było 17 i pięć tzw. miast wydzielonych (Warszawa, Łódź, Kraków, Poznań i Wrocław). Zreformowanie w 1998 roku struktury państwa sprawiło, że zarządzanie wieloma dziedzinami zostało przekazane samorządom wojewódzkim, powiatowym, gminnym i miejskim. W ten sposób samorzady terytorialne na tych szczeblach stały się organami założycielskimi (prowadzącymi) dla wielu instytucji, również tych związanych z kulturą, a co za tym idzie także muzeów.

Przykładem tych rozwiązań może być utworzone w 1990 roku warszawskie Muzeum Niepodległości. Jego strukturę tworzy kilka oddziałów. Siedzibą główną jest Pałac Przebendowskich/Radziwiłłów, w którym można zobaczyć wystawy stałe – „Polonia Restituta”, „Z orłem białym przez wieki” oraz „Kresy i bezkresy”. W strukturze Muzeum są również oddziały: Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej, Muzeum Więzienia Pawiak z filią Mauzoleum Walki i Męczeństwa Al. Szucha 25. Najmłodszym jest oddział Muzeum Bitwy Warszawskiej 1920 roku w Radzyminie.

Podstawę działalności Muzeum Niepodległości stanowi budżet zatwierdzany i przyznawany przez Urząd Marszałkowski

Województwa Mazowieckiego, jednak wiele przedsięwzięć związanych z działalnością podstawową tej placówki kulturalnej było i jest nadal finansowanych z dodatkowych środków przeznaczonych na konkretne przedsięwzięcia. Wśród tych wydatków, istotną pozycją były środki przekazywane na zakupy eksponatów. Jubileusz 25-lecia Samorządu stał się doskonałą okazją do przygotowania wystawy prezentującej pozyskane tą drogą eksponaty, które uzupełniły kolekcje muzealne. Oczywiście trudno by było na wystawie organizowanej na ograniczonej przestrzeni, w tym przypadku w Galerii Malarstwa Historycznego, zaprezentować wszystkie obiekty zakupione dzięki tym funduszom. Jednym z powodów jest fakt, że wiele spośród nich stanowi element wystaw stałych. Ponadto dobór tychże – obrazów, grafik i rzeźb – a zwłaszcza ich liczba mają wymiar symboliczny. Na wystawie „Rozmowa z historią. Dwadzieścia pięć obrazów na 25-lecie Samorządu Województwa Mazowieckiego” zaprezentowano, co znalazło swój wyraz również w tytule wystawy – 25 prac.

Na potrzeby wystawy wydany został katalog noszący ten sam tytuł. Otwiera go słowo od marszałka województwa Adama Struzika – *25 lat samorządu Mazowsza*. W swoim tekście dokonał on podsumowania minionego ćwierćwiecza i działań prowadzonych przez samorząd. Zwrócił uwagę na pozyskiwane fundusze i ich wykorzystanie na terenie województwa. Oczywiście nie jest to szczegółowe wyliczenie tychże, ale ukazanie ogólnych danych w tym zakresie.

W katalogu nie mogło oczywiście zabraknąć tekstu będącego charakterystyką działalności muzeum. Wyszedł on spod pióra dyrektora muzeum dr. Tadeusza Skoczka, który na wstępie przypomniał, oczywiście w ogromnym skrócie, historię powstania muzeum w roku 1990. W początkowej części tekstu podkreślił, iż źródłem finansowania jest mazowiecki Urząd Marszałkowski.

Zasadniczy fragment tego tekstu składa się z czterech części, będących prezentacją poszczególnych oddziałów muzeum. Jako pierwsza omówiona została główna siedziba Muzeum mieszcząca się w Pałacu Przebendowskich/Radziwiłłów. W tej części czytelnik znajdzie podstawową charakterystykę prezentowanych tutaj wystaw stałych. Pierwsza to „Polonia Restituta”, która opowiada o drodze do odzyskania przez Polskę niepodległości w roku 1918. Druga to dwuczęściowa opowieść „Kresy i Bezkrzesy” dotycząca Kresów Wschodnich II Rzeczypospolitej, ukazująca historię związaną ze Lwowem, Wilnem czy Krzemieńcem, ale także

tragiczne losy Polaków wysiedlanych i wywożonych na Syberię i do Kazachstanu. Trzecia z prezentowanych w Pałacu wystaw – „Z Orłem Białym przez wieki. Symbol władców, państwa i narodu” to historyczna wędrówka przez dzieje Polski od średniowiecza po czasy współczesne. Jest to wystawa o wielkim potencjale edukacyjnym, która niezmiennie cieszy się ogromną popularnością wśród młodzieży szkolnej.

Nie mogło również zabraknąć zaprezentowania historii Pałacu. Została ona przedstawiona w formie fotograficznej oraz prac graficznych i malarskich. Sala, w której jest prezentowana to także miejsce okolicznościowych wystaw czasowych.

Kolejne dwie części odnoszą się do dwóch oddziałów działających na terenie miasta stołecznego Warszawy. Pierwszy z nich to Muzeum Więzienia Pawiak. Autor – dyrektor muzeum – omawia w nim poszczególne jego elementy, czyli sale wystawowe. Opis kończy fragment prezentujący rzeźbiarkę Zofię Puciłowską. Artystka była więźniarką Pawiaka, Zamku w Lublinie, by ostatecznie trafić do KL Ravensbrück. Po wojnie tworzyła liczne rzeźby plenerowe, a obok nich również prace kameralne. Część z nich stanowi refleksję nawiązującą do przeżyć okupacyjnych. I właśnie ta część jej dorobku jest prezentowana w Muzeum Więzienia Pawiak.

W informacji o tym Oddziale Muzeum Niepodległości, nietrudno zauważyć brak pewnego bardzo istotnego elementu. Otóż częścią Oddziału Muzeum Więzienia Pawiak, jego filią jest Mauzoleum Walki i Męczeństwa w al. Szucha 25, miejsce na martyrologicznej mapie nie tylko Warszawy szczególne, miejsce autentyczne, które stanowi Pomnik Historii (taki status cały budynek Ministerstwa Edukacji otrzymał w 2022 roku). Niestety, w tym tekście zabrakło tego elementu. I z całym szacunkiem dla twórców katalogu, należy uznać to za poważne niedopatrzenie, tym bardziej, że prowadzone na przełomie lat 2021/2022 prace konserwatorskie były częściowo finansowane przez mazowiecki Urząd Marszałkowski.

Drugim warszawskim oddziałem zaprezentowanym w tym katalogu jest Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej. Tutaj autor omawia poszczególne elementy ekspozycji, a swoją prezentację rozpoczyna od niezwyklej, szczególnej i bardzo ważnej kolekcji malarstwa Aleksandra Sochaczewskiego.

Na zakończenie został zaprezentowany najmłodszy oddział – Muzeum Bitwy Warszawskiej 1920 roku w Radzyminie. Jest to

oddział znajdujący się w stanie organizacji wystawy stałej, która ma być poświęcona wydarzeniom sprzed ponad stu lat, ważnym dla naszej historii, a przez wiele lat ze względów politycznych przemilczanym.

Omawiana publikacja nie mogła nie zawierać katalogowego opisu prac wybranych na tę wystawę. Ich prezentację opisową opracowała Małgorzata Karolina Piekarska. Autorka omówiła każdy z przedstawionych obiektów. Swoje komentarze wzbogaciła o kontekst historyczny ilustrowanego wydarzenia.

Twórcy wystawy, a więc i układu części opisowej katalogu zastosowali czytelny i oczywisty układ chronologiczny. Tak więc prace prowadzą nas przez całą historię Polski od schyłku wieku XVIII przez cały wiek XIX aż po lata 80. i 90. wieku XX. Pierwszym obiektem jest portret Tadeusza Kościuszki. Po nim możemy zobaczyć obrazy nawiązujące do zsyłek na Syberię po Powstaniu Styczniowym. Po nich autorzy prowadzą nas przez proces odzyskiwania niepodległości, wykorzystując wizerunki postaci związanych z II RP, ukazują też Kresy Wschodnie II Rzeczypospolitej. Na końcu pojawia się motyw wojenny – rok 1939 i lata okupacji. To wątki poruszające tematy martyrologiczne, wywózek na Syberię i do Kazachstanu, ruchu oporu, Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie i roku 1945. W zakresie historii najnowszej dzieła odnoszą się do wydarzeń z lat 80. i 90. XX wieku.

Przygotowany katalog wystawy stanowi potwierdzenie słów marszałka województwa mazowieckiego, który we wstępie napisał:

Samorząd odpowiada za pracę 30 instytucji kultury, w tym m. in. za Muzeum Niepodległości, Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, Teatr Polski im. Arnolda Szyfina w Warszawie czy Państwowy Zespół Ludowy Pieśni i Tańca „Mazowsze” im. Tadeusza Sygietyńskiego w Karolinie.

A w jego zakończeniu podkreślił:

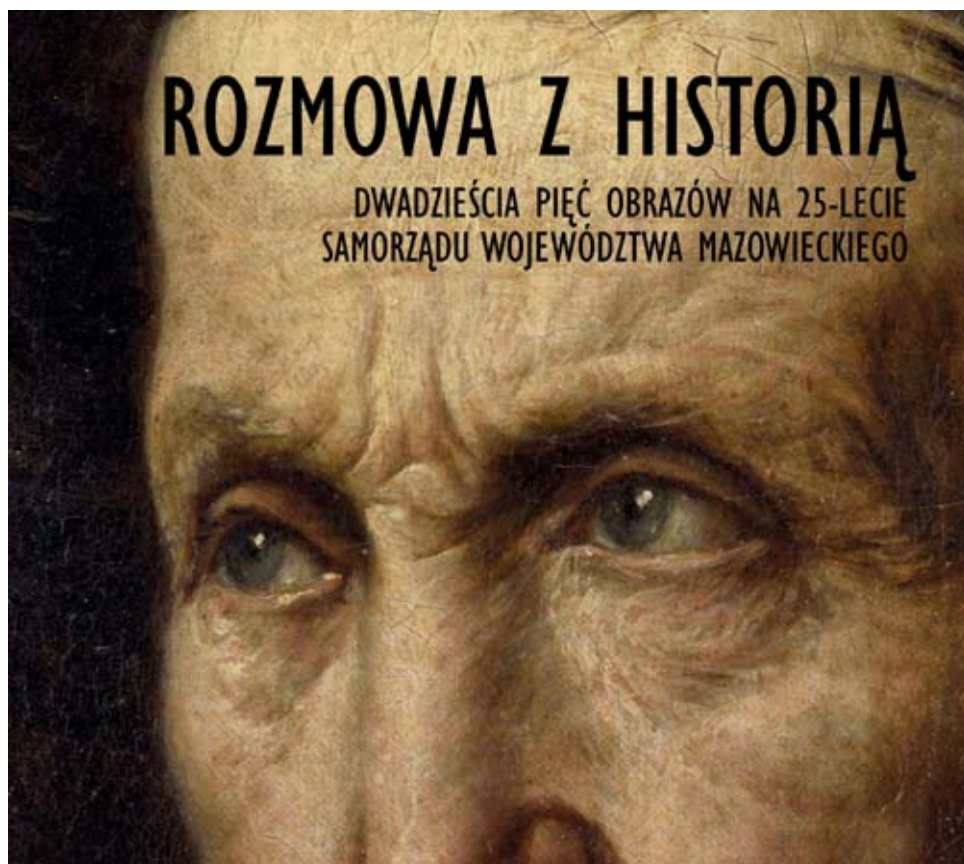
Muzeum Niepodległości było wiodącą instytucją kultury minionego dwudziestopięciolecia. Wystawa zorganizowana w Galerii Malarstwa Historycznego tej instytucji Samorządu Województwa Mazowieckiego jest jedną z wielu propozycji programowych przygotowanych dla uczczenia jubileuszowego ćwierćwiecza.

Czytelnik katalogu może odnieść wrażenie, że jest to laurka przygotowana przez muzealników dla Samorządu z okazji jubileuszu.

Oczywiście można go tak oceniać, ale można też na niego spojrzeć jak na podziękowanie za przyznane środki na wzbogacenie posiadanych zbiorów. Wiadomo nie od dziś (by nie użyć utartego sformułowania już starożytni Rzymianie...), że instytucje kultury nie mogą istnieć bez hojności mecenasów. Tak jest i w tym przypadku. Władze samorządowe wielokrotnie, oprócz budżetu, przeznaczają dodatkowe fundusze na działalność statutową: wydawnictwa, wystawy, konserwację obiektów historycznych czy właśnie na zakupy eksponatów. Zatem, czy nie wypada w roku jubileuszu takiemu sponsorowi podziękować? Czy nie można tego uczynić w formie wystawy i katalogu? Oczywiście, że tak. Przygotowaną wystawę i wydany katalog, należy traktować jako formę podziękowania.

Zarówno wystawa, jak i wydawnictwo spełniają jeszcze jedną niezwykle ważną funkcję. Otóż dzięki temu działaniu każdy kto weźmie do ręki katalog, może przekonać się na co przeznaczane są fundusze z budżetu Urzędu Marszałkowskiego. Oczywiście jest to jedynie niewielka część tych wydatków, a całość to mozaika wielu przedsięwzięć z różnych dziedzin. Te związane z działalnością Muzeum Niepodległości są jednym z wielu elementów. Należy jedynie mieć nadzieję, że takie działania będą kontynuowane zarówno ze strony Urzędu Marszałkowskiego, jak też Muzeum Niepodległości, ale również pozostałych 29 instytucji kultury na Mazowszu, dla których organem założycielskim jest Mazowiecki Urząd Marszałkowski.

Andrzej Kotecki

Rozmowa z historią. Dwadzieścia pięć obrazów na 25-lecie Samorządu Województwa Mazowieckiego, red. Tadeusz Skoczek, Muzeum Niepodległości w Warszawie, Warszawa 2023, ss. 67.